

5. *Никонов В. А.* Имена персонажей / В. А. Никонов // Поэтика и стилистика русской литературы / [отв. ред. М. П. Алексеев]. — Л. : Наука, 1974. — 234 с.
6. *Подольская Н. В.* Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Наука, 1988. — 187 с.
7. *Суперанская А. В.* Имя через века и страны / А. В. Суперанская. — М. : Наука, 1990. — 190 с.
8. *Суперанская А. В.* Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. — М. : Наука, 1973. — 367 с.
9. *Фонякова О. И.* Имена собственные в художественном тексте : [учеб. пособ.] / О. И. Фонякова. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. — 104 с.
10. *Шмелёв И. С.* Пути небесные : роман / И. С. Шмелёв. — М. : Русская книга : Известия, 2004. — 480 с.

ТРУБА ГАННА

ПОНЯТТЯ СТАНОВОСТІ І АСПЕКТУАЛЬНОСТІ. ЛІНГВІСТИЧНИЙ І ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

Стаття присвячена важливому і актуальному питанню: розуміння і тлумачення категорії становості і аспектуальності з різних точок зору. Це надасть можливість комплексного вивчення проблеми. А саме у статті запропонований синтез лінгвістичного (з точки зору функціональної граматики і соціолінгвістики) та філософського підходу.

Ключові слова: категорія, становість, аспектуальність, диферинційна ознака, мовна ситуація, мовленнєвий код.

Статья посвящена важной и актуальной теме: понимание и толкованию категории состояния и аспекта с разных точек зрения. Это даст возможность комплексного изучения проблемы. А именно в статье предложен синтез лингвистического (с точки зрения функциональной грамматики и социолингвистики) и философского подходов.

Ключевые слова: категория, состояние, аспектуальность, дифференциальный признак, языковая ситуация, языковой код.

This article is devoted to the very important question: understanding and explanation of state and aspect categories from different points of views. This approach may provide the complex studying of this question. This article provides the synthesis of linguistics (functional grammar and sociolinguistics) and philosophical approach.

Key words: category, state, aspect, differential feature, linguistic situation, linguistic pattern.

На сучасному етапі лінгвістика все більше і більше прагне до інтеграції надбань різних галузей лінгвістичних знань з приводу одного питання до спільного знаменника. Так, є очевидним, твердження, що без пояснення загальної ситуації у суспільстві, без розуміння загальних векторів його руху не можна пояснити суто лінгвістичні явища. Отже, темою нашої статті є спроба інтеграції функціонального і соціолінгвістичного підходу до вивчення таких базових категорій як становість та аспектуальність.

Предметом дослідження є спроба синтезу функціонального, соціолінгвістичного і філософського підходу до розгляду базових понять не тільки лінгвістики, а й людської свідомості взагалі. Об'єктом дослідження застосування зазначених підходів саме із вивчення категорій становості й аспектуальності.

Матеріалом дослідження є приклади вживання категорій становості й аспектуальності у сучасних творах українських письменників (понад 10 000 речень із маркерами функціонально-семантичної категорії становості й аспектуальності, у межах яких 8000 речень дібрано шляхом суцільної вибірки з творів сучасних українських письменників, а 2000 речень зафіксовано у розмовному мовленні) та анкетування (було опитано 100 осіб: 50 — жінок і 50 — чоловіків віком від 18 до 67 років).

Актуальність запропонованого підходу полягає в певному новаторстві у висвітленні питання та нестабільності отриманих результатів (адже з точки зору соціолінгвістики мовна ситуація не є сталою константою).

Ідеї соціолінгвістики сягають праць І. О. Бодуена де Куртене, Є. Д. Поливанова, Л. П. Якубинського, В. М. Жирмунського, В. О. Ларина, О. М. Селищева, Г. О. Винокура у Росії (*Радянському Союзі*), Ф. Брюно, А. Мейє, П. Лафарга, М. Кона у Франції, Ш. Баллі й А. Сеше в Швейцарії, Ж. Вандрієса у Бельгії, Б. Гавранека, В. Матезіуса у Чехословаччині та ін. А кваліфікаційною ознакою соціолінгвістики II половини ХХ століття є перехід від праць загального плану до експериментальної перевірки гіпотез, математичного виваження конкретних фактів. На думку американського соціолінгвіста Дж. Фішмана, на сучасному етапі вивчення мови в соціальному аспекті характеризується такими ознаками, як системність, суворота спрямованість збору даних, кількісно-статистичний аналіз фактів, щільне переплетення лінгвістичного і соціологічного аспектів дослідження. При цьому переважає синхронний

аспект, аналіз зв'язків між елементами структури мови й елементами структури суспільства; у працях попереднього періоду здебільшого постулювалася супряжність еволюції мови з розвитком суспільства, тобто цим дослідженням притаманний діакронний аспект [1].

Одним із базових постулатів сучасної соціолінгвістики є вивчення мови в її соціальному контексті, а, отже, увага соціолінгвістів *зосереджена* не на власне мові, не на її внутрішній будові, а на тому, як користуються мовою люди, що формують певне суспільство. При цьому враховуються усі чинники, що можуть впливати на використання мови, — від різних характеристик самих мовців (їх віку, статі, рівня освіти і культури, виду професії та ін.) до особливостей конкретного мовленнєвого акту [1]. Саме тому виникла ідея імплементувати функціональні категорії становості на соціолінгвістичний ґрунт.

З першого погляду, поняття мовного співтовариства не вимагає пояснень — це співтовариство людей, які розмовляють однією мовою. Так, наприклад, англійці, які мешкають у Франції, Великобританії, Австралії не складають одного співтовариства, хоча і ті й інші говорять по-англійськи. Мова та сама (або майже та сама), а співтовариства — різні. Водночас існує проблема, пов'язана з тим, чи складають різні мовні співтовариства люди, які мешкають в одному місті і які працюють на тих самих підприємствах, але які мають як рідну різні національні мови, — наприклад, болгари, росіяни, молдовани та українці. Отже, *Мовне співтовариство* — це сукупність людей, об'єднаних спільними соціальними, економічними, політичними і культурними зв'язками, які реалізують у повсякденному житті безпосередні й опосередковані контакти між собою і з різними соціальними інститутами за допомогою однієї мови або різних мов, поширених у межах цієї сукупності. Межі поширення мов дуже часто не збігаються з політичними кордонами. Тому у визначенні поняття «мовне співтовариство» суттєвим є поєднання лінгвістичних і соціальних ознак: якщо залишити тільки лінгвістичні, то можна говорити лише про мову, безвідносно щодо того середовища, в якому вона використовується; якщо підґрунтям мати тільки соціальні критерії (охоплюючи і політико-економічні, і культурні чинники), то поза увагою залишаться мови, що функціонують у певній соціальній спільноті (критерієм виділення в кожному випадку повинні бути *спільність соціального життя*, наявність *регулярних комунікативних контактів*,

спільних соціальних, політичних, економічних та інших реалій [5, с. 316—365].

Отже, з точки зору філософії дослідження проблем функціональності як цілісного явища сягають філософської думки XIX ст. Традиційно витоками функціональної граматики вважають теоретичні розробки античної філософії Аристотеля, Фалеса, Анаксимена, Анаксимандра, Демокрита та класичні праці філософів І. Канта, Г. Гадамера, М. Гайдеггера, В. Джеймса, К. Поппера, психологію мовленнєвої діяльності Л. Виготського, школу швейцарської функціональної психології Е. Клапареди. А підвалини функціональної граматики, які були закладено представниками Празького лінгвістичного гуртка, Ш. Балі, В. фон Гумбольдтом, Е. Кошмідером, Е. Куриловичем, А. Мартіне, І. І. Мещаниновим, О. М. Пешковським, О. О. Шахматовим, Л. В. Щербою, Р. Якобсоном та ін. Першими зразками функціонального аналізу засобів вираження була концепція кількисності у мовному мисленні І. Бодуена де Куртене, монографія «Мислення та мова» Ф. Брюно, «Філософія граматики» О. Есперсена, де міститься перша спроба співвіднесення понять та засобів їхнього вираження. Користуючись надбаннями сучасників Е. Кошмідера, Б. Кормі, О. В. Бондарка, О. В. Падучевої, І. Р. Вихованця, О. І. Бондаря, К. Г. Городенської, А. П. Грищенка, М. О. Шелякіна, С. О. Соколової, З. Вендлера, Ю. С. Маслова, О. В. Бондарка, І. Р. Вихованця, А. П. Загнітка, О. І. Бондаря, В. Г. Гака, Ф. С. Бацевича, О. Ю. Жаборюк, Ду Ялі та ін. Ми отримали наступні висновки:

— категорію аспектуальності та витлумачуємо її як категорію, що характеризує певні відношення характеру перебігу дії та розподілу її у часі, й уналежнюємо до неї дієслівні та іменні предикати, а диференційними ознаками аспектуальності є однинність, тривалість, початок, продовження, закінчення, результативність, повторюваність, ступінь вияву, співвіднесення з нормою, динамічність/статичність, граничність/неграничність, процесність, інтенсивність, абсолютність (моновалентність)/відносність (бівалентність), локалізованість/нелокалізованість і преференційні властивості суб'єктів, ознака динамічності й статичності;

— становість визначаємо як онтологічну категорію, що фіксує момент стійкості у зміні, розвитку, русі матеріалів, об'єктів у конкретній ситуації, має функції гомогенності, статичності, постійності вияву та знаходиться в опозиції до дії, процесу, якості (О. І. Бондар). За такого підходу дія характеризується як

негомогенна (дія є чергуванням різних станів), тимчасова, непостійна (існує лише в невеликому проміжку часу), має суб'єкт та об'єкт дії; процес — як негомогенний, тимчасовий, пасивний (нецілеспрямований суб'єкт та відсутній об'єкт); якість же вказує на непостійну, тимчасову ознаку суб'єкта (денотата) і виступає іманентною властивістю, відносно незалежною від часу [7].

І твори письменників і анкети людей за нашим визначенням становлять так звану спільну мовну спільноту, адже всі вони були об'єднані спільними критеріями: спільний соціальний, економічний, культурний і політичний аспект. І ці дослідження становили досить цікавий результат. Аналізовані твори показали наступну картину: частотність уживання лексем на позначення аспекту становлять досить монолітний шар лексем (дієслова 90 %); частотність же лексем на позначення становості хоча і становить певну монолітну структуру, проте не є такою одноманітною, і становить наступну картину — якщо розмежовувати абсолютний і відносний стан [7], то до абсолютного стану варто зараховувати лексеми на позначення стану 30 %), а до відносного стану — стан внаслідок дії чи процесу 70 %).

Аналіз же анкетування виявив зовсім протилежні наслідки (відповіді були ідентичними незалежно від того, якою мовою вони подавалися): категорія аспекту становить знову монолітну структуру із частотністю вживання дієслова і іменник. Категорія становості становить певну одноманітність

Це дає нам змогу твердити про однакове розуміння категорій становості і аспектуальності носіями мовної спільноти, обмеженої територією України.

Л і т е р а т у р а

1. *Краткий словарь когнитивных терминов* [Електронний ресурс] / [Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г.]. — Режим доступу: <http://vocabulary.ru/dictionary/849/word/koncept>. — Назва з екрану.

2. *Лузина Л. Г.* Проблемы стилистики в лингвопрагматической интерпретации / Л. Г. Лузина // *Прагматика и семантика*. — М.: Изд-во Института научной информации по общественным наукам, 1991. — С. 67—81.

3. *Мартынов В. В.* Функциональная грамматика и категории языка / В. В. Мартынов // *Проблемы функциональной грамматики*. — М.: Наука, 1985. — С. 155—162.

4. *Мещанинов И. И.* Глагольное предложение и части речи / И. И. Мещанинов. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1945. — 322 с.

5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. — Полтава : Довкілля-К, 2010. — 844 с.

6. Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис / А. В. Бондарко. — 2-е изд. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 348 с.

7. Труба Г. М. Функціональна взаємодія категорій становості та аспектуальності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Г. М. Труба. — Оdesa, 2014. — 210 с.

8. Труба Г. М. Взаємодія функціонально-семантичної категорії становості з іншими функціонально-семантичними полями та категоріями / Г. М. Труба // Наукові записки. — Кіровоград : Вид-во КДУ, 2011. — Вип. 100: Серія: Філологічні науки (мовознавство). — С. 384—387.

9. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Г. С. Щур. — М. : Наука, 1974. — 255 с.

БОЙКО ОЛЬГА

СИМВОЛИКА КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРА В РОМАНЕ А. М. РЕМИЗОВА «ПРУД»

В статье рассматривается символика персонажей романа А. М. Ремизова «Пруд». Делается акцент на особенностях имени, фамилии, прозвищ наиболее значимых персонажей. Рассматривается взаимосвязь между авторской концепцией и системой персонажей. Делается вывод о том, что имена, фамилии, прозвища, жесты, мимика символичны, неоднозначны и связаны с авторской концепцией мира и человека.

Ключевые слова: символ, авторская концепция, система персонажей, имена, жесты, мимика.

У статті розглядається символика персонажів роману А. М. Ремізова «Ставок». Акцнтуються особливості імені, прізвища, прізвиська найбільш значущих персонажів. Розглядається взаємозв'язок між авторською концепцією та системою персонажів. Робиться висновок про те, що імена, прізвища, прізвиська, жести, міміка символічні, неоднозначні та пов'язані з авторською концепцією світу та людини.

Ключові слова: символ, авторська концепція, система персонажів, імена, жести, міміка.

In article the symbolics of characters of the novel of A. M. Remizov «Pond» is examined. The emphasis is placed on features of a name, surname, nicknames of the most important characters. The correlation between the author's concept and system of characters is examined. The conclusion